

Петро КУЗЕНКО

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ:
ІСТОРІЯ ТА НАУКОВА ПРОГНОСТИКА**

Шейко В. М., Богуцький Ю. П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX — початок XXI ст.). — Київ: Генеза, 2005.— 592 с.

На сучасному етапі розвитку людська спільнота внаслідок власної науково-технічної діяльності досягнула не тільки високих результатів цивілізаційних процесів, але й опинилася в загрозовій ситуації самознищення та приречення на загибель всього існуючого на Землі. Намагаючись осмислити причини й глибину цієї кризової ситуації, авторитетні вчені В. Шейко та Ю. Богуцький, підготували фундаментальне історико-філософське дослідження формування та трансформації світових цивілізаційних процесів кінця XIX — початку XXI ст.

Важливим напрацюванням авторів є визначення й аргументація освіти, науки і культури як основних чинників розв'язання проблем розвитку цивілізації. Тільки за умови, що пріоритетом всіх суб'єктів сучасного суспільства стане освіченість і гуманізм, у людства виникне шанс мати гідне майбутнє. У монографії вчені проводять діагностику окреслених проблем загальнолюдського (світового) та національного рівнів. Велике прикладне значення має їх висновок щодо розв'язання проблемної ситуації в Україні: «сучасне українське суспільство відчуває велику потребу в тому, щоб зі школи до економіки, політики, науки, мистецтва, органів державного управління прийшло високоосвічене покоління, орієнтоване на найвищі духовні цінності, пріоритетність культурних надбань людства». Глобальні проблеми сучасності в світовому масштабі зумовлюють необхідність першості етики і культурного зростання, що визначає об'єктивність аналізу автора-ми проблематики освіти в контексті культури і цивілізації.

Сучасна культура — це багатогранне явище, складовими якого є не тільки новітні досягнення, але й кращі здобутки попередніх поколінь. Її невід'ємними структурними елементами є загальнолюдські та національні культурні цінності.

Автори слушно застерігають, що намагання применшити роль національного у світовій культурі, або ж досягнути національно-культурної ізоляції, можуть призвести до деградації людства. Загалом, вони характеризують культуру як підґрунтя, основотворчий елемент історичного поступу. Культура та її творець і носій — людина, за переконанням В. Шейка та Ю. Богущького, стали основним змістом еволюції світової спільноти.

На основі аналізу значної кількості джерел та літератури визначено культурологічні концепції цивілізаційних процесів, зокрема встановлено історико-теоретичні аспекти культури (другої половини ХІХ — початку ХХІ ст.) та простежено еволюцію історико-філософських поглядів на культуру. Важливо, що, аналізуючи систематичне вивчення культури як особливої форми життєдіяльності людини, автори ці дослідження розглядають в контексті конкретних історичних обставин. У процесі дослідження розроблено й застосовано новітню методологію вивчення та аналізу джерельної бази й історіографії актуальних проблем історії та теорії культури планетарної цивілізації; чітко диференційовано специфіку аналізу архівних джерел і літератури для вивчення локальних історико-культурологічних проблем окремих етносів та дослідження історико-культурологічних концепцій цивілізаційної еволюції в добу глобалізації. Особливу увагу зосереджено на джерельній базі, котра засвідчує взаємозв'язок української культури кінця ХІХ — початку ХХІ ст. з іншими культурами світу, про її інтеграцію в світову цивілізацію в умовах глобалізації. Огляд еволюції історико-культурних поглядів на культуру включає аналіз основних наукових шкіл, зокрема концепцій культурологічних досліджень, поглядів їх видатних представників та об'єктивну оцінку сучасних авторів наукових пошуків учених минулого.

У контексті вивчення глобально-цивілізаційних засад культури (другої половини ХІХ — початку ХХІ ст.) В. Шейко та Ю. Богущький чітко визначають суть понять «цивілізація» та «культура». Їх судження ґрунтуються на вивченні історії становлення історико-культурологічних поглядів на цивілізацію. У працях багатьох вчених слова «культура» і «цивілізація» вживаються як синоніми (І. Герде, П. Мілюков), проте інші намагалися встановити між ними відмінність. Так, Е. Тайлор та А. Морган, виділяючи щаблі розвитку людства — 1) дикунство, 2) варварство, 3) цивілізація) — наголошують, що цивілізація починається тільки з винаходом писемності та початком книгодрукування й триває до наших днів. Англійський історик А. Тойнбі стверджує, що під цивілізаціями розуміють окремі культури, спроможні пройти певні цикли розвитку. Цивілізацію як явище діаметрально-протилежне культурі розглядає О. Шпенглер. Він стверджує, що культура в процесі розвитку опускається до рівня цивілізації і разом з нею прямує до загибелі. В сучасній науці проблеми цивілізації стали

предметом дослідження філософів, соціологів, істориків, етнологів та ін. На основі синтезу результатів цих наукових пошуків автори монографії роблять висновки, що формують цілісне розуміння особливостей генези цивілізації й акцентують на глобальних проблемах, які виникли в результаті її неконтрольованого розвитку.

У монографії ґрунтовно проаналізовано актуальні наукові проблеми сьогодення, зокрема становлення феномену культурогенези; історико-культурологічний вимір еволюції у добу глобалізму; формування історико-культурологічних засад психоаналізу тощо. Особливе теоретико-прикладне значення має дослідження процесу формування історико-теоретичних основ української культури в глобально-цивілізаційному вимірі та можливостей співіснування культур в добу цивілізаційної глобалізації. Важливо, що автори чітко визначили фактори та проблеми подолання глобальної кризи сучасної культури. Глобальна культурна криза, що охопила людську спільноту після Другої світової війни, створила передумови кардинальної зміни уявлення про перспективи розвитку земної цивілізації. Завдяки переосмисленню результатів науково-технічного розвитку, в сучасному суспільстві різко змінилися оцінки технократичного бачення майбутнього, зокрема визнано, що критична межа розвитку цивілізації передусім зумовлена виснаженням природних ресурсів. Автори дослідження аргументовано обстоюють думку, що майбутнє людства значно більше залежить від культурно-людських проблем, аніж від навколишньої природи. За їх переконанням, саме диспропорція між технічним і моральним розвитком, що в умовах сьогодення є незаперечним фактом, і відповідно вимагає вирішення глобальних проблем виключно в контексті духовних цінностей людини. На основі цього закономірним є судження про можливість виживання земної цивілізації за умови формування нових етичних принципів, гуманізації взаємин як у суспільстві, так і між людиною та природою. У результаті дослідження факторів сучасної культурної кризи В. Шейко та Ю. Богуцький найфундаментальнішим чинником визначили дисбаланс між інтенсивністю технічних досягнень людини і розвитком засобів посилення її влади над власною життєдіяльністю. Автори вважають, що вихід з кризової ситуації на сучасному етапі стане можливим за умови переорієнтації подальшого розвитку культури, котра б ґрунтувалася на пріоритеті гуманізму та завдяки синтезу загальносвітової культурної інтеграції.